

Verksamhetsberättelse

CEMAS 2020

Stockholms universitet och Statens maritima och transporthistoriska museer

Innehåll

Innehåll	1
Förord	2
1. CEMAS organisation	4
Bakgrund	4
Styrelsen	4
CEMAS forskare under 2020	4
2. Verksamhet 2020	6
Pågående projekt, anställningar, projektansökningar etc.....	6
Seminarier, workshops, konferenser	7
Maritima seminariet	7
Övrigt konferensdeltagande, seminarier, föredrag i urval.....	8
Forskarnas övriga verksamhet	9
3. Undervisning	10
4. Publikationer 2020	11
5. Ekonomi	13

Förord

Årets verksamhet präglades starkt av covid19-pandemin. Inledningsvis ställde CEMAS in en del av aktiviteter, framförallt Maritima seminariet. Men vi anpassade oss snabbt och efter sommaren övergick seminariet till verksamheten on-line och det vanliga schemat med c:a två seminarietillfällen per månad. Det fungerade över förväntan och seminariet fick fler och nya seminariedeltagare. Även styrelsearbetet fick flytta on-line, till zoom, och även det gick bra. Mer problematiskt var konferensdeltagande och mindre workshops. De stora internationella konferenserna ställdes in, exempelvis IMHA:s världskongress i Porto. Mindre arrangemang som workshops kunde dock genomföras, också on-line. Det gäller dels CEMAS egna workshops men också de arrangemang där CEMAS forskare deltagit. Även all undervisning och handledning flyttades on-line och anpassningen fungerade bra.

Den viktigaste satsningen under 2020 var projektet *Den glömda flottan* som vi arbetat under ett antal år. Under året sökte vi ett mycket stort anslag inom ramen för Riksbankens Jubileumsfonds programutlysning. Ansökan var ett stort teamarbete som inkluderade CEMAS forskare, SMTM:s anställda och fler utländska kontakter. Ansökan gick vidare och i november fick vi ett positivt besked. Programmet *Den glömda flottan* är CEMAS enskilt största framgång sedan starten. Det innebär en långsiktig (2021–2026) och stor satsning som involverar framförallt maritim arkeologi men också historia, etnologi och kulturarvsstudier. Programmet bygger på ett nära samarbete mellan SMTM och CEMAS och kommer därmed innebära än tätare kontakter med museerna. Vår främsta partner på SMTM blir det nya VRAK-museet. Programmet presenteras närmare nedan.

Ett annat resultat av satsningen på ”Den glömda flottan” var en särskilt utlysning av postoktortjänsten inom historia eller arkeologi. Finansiering av anställningen täcks till stor del av medel från Granholms stiftelse, som vi ansökte om och fick för detta ändamål redan 2019. Avsikten var att utlysa tjänsten efter årsskiftet 2019/2020 men det tog längre tid. Först under hösten 2020 kunde CEMAS gå ut med utlysningen och tjänsten tillsattes i slutet av året. Mirja Arnshav, arkeologi Stockholms universitet, börjar arbeta med projektet 2021. Mirja Arnshav var under 2018–2020 CEMAS doktorand i arkeologi och disputerade i november.

Bland årets framgångar kan också nämnas att Lisa Hellman, tidigare CEMAS doktorand i historia, tilldelades Frank Broeze Prize for the Outstanding Doctoral Thesis in Maritime History 2020. <https://imha.info/2020/04/05/the-frank-broeze-prize-has-been-awarded-to-dr-lisa-hellman/>

Priset delas ut av International Maritime History Association (IMHA) och är den högsta utmärkelsen en doktorand i maritim historia kan få; en stor framgång för Lisa Hellman och för CEMAS. Hellman disputerade redan 2015 på avhandlingen *Navigating the foreign quarters: everyday life of the Swedish East India Company employees in Canton and Macao 1730-1830*. Men eftersom priset delas ut var fjärde år, blev det först 2019 som hon kunde delta i pristävlingen, som hon alltså vann. Hellman är idag anställd som forskare vid Bonn Center for Dependency and Slavery Studies men kommer flytta till Sverige som Pro Futura forskare i historia vid Lunds universitet.

Leos Müller har tilldelats Stiftelsen Sveriges Sjömanshus Litteraturpris för år 2020 för hans forskning och publikationer inom ämnet maritim historia.

Leos Müller, professor i historia och föreståndare för CEMAS

1. CEMAS organisation

Bakgrund

”Avisikten med etablerandet av CEMAS är att skapa ett mångsidigt och tvärvetenskapligt samarbete mellan forskare inom det maritima fältet såväl vid museer som vid svenska lärosäten för att stärka kompetensen inom forskningsfältet nationellt. CEMAS ska bedriva forskning och undervisning inom ramen för maritima studier. CEMAS ska även delta i kompetenshöjande åtgärder (forskar- och temadagar) samt utställningsverksamhet eller annan publik verksamhet vid såväl SMTM som vid SU....”

Ur förnyade stadgar för CEMAS (2019)

Styrelsen

Under verksamhetsåret 2020 bestod CEMAS styrelse av följande ledamöter:

- Göran Blomqvist, styrelseordförande
- Anna Götlind, professor, historia, Stockholms universitet
- Sarah Holst Kjaer, docent, etnologi, Stockholms universitet
- Nanouschka Myrberg Burström, docent, arkeologi, Stockholms universitet
- Fredrik Svanberg, enhetschef Kulturarvsenheten, SMTM
- Anna Maria Forssberg, forskare, SMTM
- Andreas Linderoth, forskningssamordnare, SMTM
- Fredrik Kämpe, CEMAS, doktorand i historia.

Styrelsen sammanträdde under 2020 fem gånger: 3 februari 2020, 25 maj 2020, 17 augusti, 23 november 2020, och ett extrainsatt styrelsemöte 11 december. På grund av covid19-pandemin genomfördes möten från och med maj on-line. Det extrainsatta mötet den 11 december behandlade tillsättningen av postdokortjänsten inom projektet Den glömda flottan.

CEMAS forskare under 2020

- Leos Müller, professor i historia, föreståndare
- Simon Ekström, professor i etnologi
- Mirja Arnshav, doktorand i arkeologi (disputerade i november 2020)
- Fredrik Kämpe, doktorand i historia

- Ida Hughes Tidlund, doktorand i etnologi
- Hanna Jansson, postdoktor i etnologi

2. Verksamhet 2020

Pågående projekt, anställningar, projektansökningar etc.

Årets stora satsning var programansökan *Den glömda flottan. Sveriges blåa kulturarv ca 1450–1850* till programutlysningen av Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond. CEMAS har under flera år arbetat med programidén, bl. a. med workshopen 2019 på Marinmuseum i Karlskrona, ansökan till Granholms stiftelse, etc.. Vår programansökan till RJ gick vidare och i september 2021 intervjuades vi av RJ:s panel. Den 26 november beslutade RJ att stödja vår program med anslag om 34.3 miljoner kronor. Det är CEMAS hittills största framgång. Programmet säkerställer och kraftigt stärker CEMAS forskningsmiljö de kommande sex åren. Det möjliggör att knyta till CEMAS nya forskare och det stimulerar ett långsiktigt samarbete med SMTM. VRAK-museet som är en del av SMTM kommer spela en nyckelroll i programmet.

Programmet innebär att vi knyter till CEMAS under åren 2020–2026 tre forskare på 75%: Niklas Eriksson (SU, arkeologi) Minna Koivikko (Helsingfors, Finlands museiverk, arkeologi) och Ingvar Sjöblom (SU, historia). En viktig del av programmet, den så kallade Atlasmodulen, placeras vid VRAK-museet. Det är den del av programmet som kommer att arbeta med ny databas av örlogsflottans vrak i Östersjön. Vidare knyts till programmet fyra av SMTM:s forskare på 25 %: Anna Maria Forssberg, Andreas Linderoth, Patrik Höglund och Fredrik Kämpe. Även Simon Ekström och Leos Müller ingår i programmet.

CEMAS tre doktorander: Mirja Arnshav, Fredrik Kämpe, och Ida Hughes Tidlund har under 2020 fortsatt i forskarutbildning enligt deras respektive ISP. Doktoranderna har presenterat sin forskning i olika seminarier i sammanhang (doktorandseminarier på SU och Maritima seminariet). Mirja Arnshav disputerade den 13 november 2020 med avhandlingen ”De små båtarna och den stora flykten. Arkeologi i spåren av andra världskrigets baltiska flyktningbåtar”. Opponenten var professor Björn Magnusson Staaf, Lunds universitet. Avhandlingen har väckt mycket uppmärksamhet vilket presenteras i detalj nedan. Fredrik Kämpe och Ida Hughes Tidlund förväntas att disputeras under 2021.

Från den 1 augusti 2020 anställdes Elin Heppling som CEMAS sekreterare och administratör. Redan under våren 2020 (april-maj) arbetade Heppling för CEMAS, med ett tidsbegränsat uppdrag att uppdatera CEMAS webbsida. Från höstterminen 2020 tar Elin Heppling hand om planering av seminarieverksamheten (kontakter med föredragshållare, information etc.), CEMAS webbsida och information på nätet. Som sekreterare kommer hon också ha ansvar för dokumentation av styrelsearbetet (kallelsen, protokoll, övrigt styrelseunderlag) och kommer spela en viktig roll i kommande arbete med CEMAS utvärdering under 2021.

Under hösten 2020 utlyste CEMAS postdoktoranställning inom projektet ”Den glömda flottan” som delvis finansieras med ett särskilt anslag från Granholms stiftelse.

Bedömningen av de inkomna ansökningarna gjordes på styrelsens uppdrag av ledamöter Nanouschka Myrberg Burström och Anna Maria Forsberg. På ett extrainsatt styrelsemöte den 11 december presenterades deras bedömning av de sökande och styrelsen beslutade att rekommendera Mirja Arnshav, arkeologi, till den utlysta tjänsten. Arnshav har tackat ja till tjänsten och börjar sin postdoktoranställning 2021.

Hanna Jansson som anställdes som postdoktor i etnologi år 2019 fortsatte med sitt projekt om askspridning till sjöss ”Att förena sig med större vatten: En studie i askspridning till sjöss”. Projektet anknyter på ett utmärkt sätt an till CEMAS profilområde Havet och döden. Jansson presenterade sin forskning vid fler tillfällen (se nedan) och bidrar även till CEMAS kommande antologi ”Borders”. Anställningen avslutas i mitten av 2021.

Seminarier, workshops, konferenser

Maritima seminariet

Maritima seminariet är CEMAS viktigaste plattform för att informera om forskning inom maritima studier. Sedan starten år 2010 har seminariet vuxit till en välfungerande mötesplats för alla intresserade inom fältet. I seminarieserien presenteras nya böcker, pågående forskningsprojekt och forskningsidéer i historia, etnologi, marinarkeologi och närliggande ämnen. Bland seminariedeltagare finns studenter, SMTM:s anställda, doktorander och andra maritimt intresserade.

På grund av covid19-pandemin fick vi under våren ställa in tre seminarier. Under hösten 2020 övergick vi till on-line seminarier, med hjälp av det digitala verktyget Zoom. Det visade sig fungera alldeles utmärkt. Intresse för seminarieprogrammet är minst lika starkt som tidigare. Seminariedeltagandet har ökat markant under pandemin.

Vårprogrammet

- 31/1 Hans Hansell, Stockholm Båtklubbar – på väg att försvinna? Samhällsförändringar ger nya förutsättningar för båtsporten.
- 14/2 Magnus Rodell, Södertörns högskola. Dan Broströms byst, Sjöfartsmuseet och Sjömanstornet i Göteborg.
- 13/3 Christin Simons, University of St Andrews. Framgång genom neutraliteten? Svenska Ostindiska kompaniet och de maritima stormakterna.

Höstprogrammet

- 4/9 Leos Müller, CEMAS, Simon Ekström, CEMAS och Fredrik Svanberg, SMTM. Forskningsprojektet Den glömda flottan.
- 25/9 Fredrik Leijonhufvud, Göteborgs universitet, doktorand vid Institutionen för kulturvård. Tolkning och rekonstruktion av båtar ur ett hantverksperspektiv

- 9/10 **Staffan von Arbin**, doktorand i arkeologi vid Göteborgs universitet. Skeppsfynd som källa till medeltidens transportgeografi – exemplet Bohuslän
- 23/10 **Stefan Eklöf Amirell**, Linneuniversitetet. Berättar om boken *Pirates of empire: Colonisation and Maritime Violence in Southeast Asia* (2019)
- 20/11 **Anna Arnberg**, SMTM och **Odd Johansen**, SMTM. Vrak - Museum of Wrecks - vägen mot ett nytt museum på Djurgården
- 11/12 **Victor Lundberg**, Malmö universitet och **Christian Widholm**, Södertörns högskola. Det gamla och havet. Nostalg, minnen och emotioner kring Sveriges militära marina kulturarv.

Övrigt konferensdeltagande, seminarier, föredrag i urval

Under 2020 arbetade CEMAS medarbetare med en gemensam antologi men preliminär titel "Borders". Syftet med publikationen är att ge en bild av CEMAS breda forskningsverksamhet på samma sätt som med antologin "Angöringar" som kom ut 2017. "Borders" presenterar ny forskning och nya forskare vid CEMAS. Boken kommer att publiceras på engelska.

Vi har presenterat och diskuterat bokens bidrag vid två olika tillfällen, den 7 maj och 14-15 december. Boken kommer att publiceras på förlaget Nordic Academic Press 2021. Kontakt finns redan. Här bifogas även en preliminär innehållsförteckning.

Innehåll:

Göran Blomqvist, Preface

Simon Ekström & Leos Müller, Introduction

Niklas Eriksson, Vasa castles, Vasa ships and the architecture of the early modern sailing route to Stockholm

Henrik Arnstad & Abigail Christine Parkes, Maritime Military Archery – Bowmen on European Warships 1000-1600

Anna Maria Forssberg, The human factor– The ship *Vasa* and its people

Leos Müller, Swedish vessels in the Prize Papers – A case of the American Revolutionary War 1776-1783

Fredrik Kämpe, On the Honor of the Naval Ensign – The Swedish Navy and the Symbolism of Naval and Merchant Flags c. 1700–1950

Simon Ekström, Out of the water – Shipwrecks and salvaging projects at the intersection between death, time past and national glory

Andreas Linderöth, Swedish naval officers and the nation – National identity discourse in the journal *Vår Flotta* 1905-1920

Mirja Arnshav, Tommi the Sea Dog – Maritime Collections and the Material Culture of Baltic Boat Refugee Children

Ida Hughes Tidlund, How to break the rules just right – Smuggling around the Åland islands, 1920-1950

Hanna Jansson, Here, there and everywhere – Ash disposal at sea and the construction of a maritime landscape of memory

Forskarnas övriga verksamhet

Mirja Arnshavs avhandlingsämne om baltiska båtflyktingar och deras övergivna båtar har väckt mycket uppmärksamhet. Hon har presenterat sin forskning vid flertal tillfällen, t ex på konferensen Critical Heritage Network och på Estniska huset i Stockholm. I mars 2020 presenterade hon avhandlingen på workshopen History labs, ett gemensamt arrangemang av Kvinnohistoriska, Sjöhistoriska och Etnografiska museet. Projektet uppmärksammades också i en film om SMTM:s forskning.

Ida Hughes Tidlund deltog i workshopen om Ålands historia arrangerat av Peace Institute på Åland där hon presenterade sitt avhandlingsprojekt.

Leos Müller höll i januari 2020 en föreläsning om maritim historia för elever inom båtbyggarprogrammet Skeppsholmens högskola, och i maj spelade in för UR ett kort föredrag om Globalisering och Sverige, som bygger boken *Sveriges första globala århundrade* (2018) och som har stark maritimhistorisk inriktning.

CEMAS var också involverat i arrangemang av Maritima symposiet ”Perspektiv på den svenska sjömakten”, den 4 december, på Riddarhuset. I likhet med mycket annat under 2020 fick symposiet först ställas in på grund av covid19-pandemin och flyttas till ett senare tillfälle. Slutligen genomfördes symposiet on-line den 4 december. Föreläsningarna spelades in och finns idag tillgängliga på Riddarhusets webbplats:

<https://www.riddarhuset.se/blog/2020/12/10/svenska-sjomakten/>

3. Undervisning

Kvällskursen ”Svensk historia från sjösidan” gavs under höstterminen 2020. Kursen genomfördes on-line vilket i likhet med seminarieverksamheten ledde till ett ovanligt stort deltagande. Av över 30 anmälda studenter blev 12 klara vid årets slut. Kursansvarig var Leos Müller och i undervisningen deltog också Simon Ekström, Mirja Arnshav, Hanna Jansson och Fredrik Kämpe. Kursen består av en serie av föreläsningar och seminarier som täcker CEMAS forskning och de tre ämnen som ingår i samarbetet. Årets studentgrupp var ovanligt entusiastisk. Utvärderingen visar att gruppen var mycket nöjd med innehållet och efterfrågar en fortsättningskurs.

Leos Müller handledde också två kandidatuppsatser med maritimhistorisk inriktning.

4. Publikationer 2020

- Fredrik Kämpe, "Chapmans mångsidiga fregatter. Nya perspektiv på Bellonatypen", Andreas Linderöth (ed.), *Fredrik Henrik af Chapman. Myt & verklighet*, Marinmuseum, Karlskrona 2020, s. 191–211
- Hanna Jansson, "At the Times of Writing. Experience and Expectation in Cruising Sailors' Online Travelogues", *Western Folklore* 79(2/3), 2020, s. 251-283
- Leos Müller & Klas Rönnbäck, "Swedish East India trade in a value-added analysis, c. 1730–1800", *Scandinavian Economic History Review*, 2020, s. 1–18,
- Leos Müller, "Scandinavian Trade in Canton and "Borrowed Bengal Money", The Global Role of Minor European Companies Trading in Asia, 1760–1786." *Journal of World History*, vol. 31, no. 3, 2020, s. 597–619
- Mirja Arnshav "The sea shall have our weapons?: Small arms and forced migration across the Baltic Sea during the Second World War", *Journal of Conflict Archaeology*, 19, no 2–3, 2020, s. 126–142
- Mirja Arnshav, *De små båtarna och den stora flykten. Arkeologi i spåren av andra världskrigets baltiska flyktingbåtar*, PhD thesis, Stockholm University, Nordic Academic Press, Lund 2020
- Mirja Arnshav, "Flyktingkällan i Katthammarsvik. Om fördrivning av tid och människor", *META: Medeltidsarkeologisk tidskrift*, 2020, s. 89–109
- Simon Ekström, "Hundra år av hummermåltider", Charlotte Birnbaum & Stephan Rössner (eds.), *Alla tiders råvaror. Från skämt kött till gotländsk tryffel*, Gastronomisk kalender. Gastronomiska akademiens årsbok. Carlsson, Stockholm 2020

Recensioner:

- Fredrik Kämpe, Recension: Kent Zetterberg och Gustaf von Hofsten, *Svensk sjömak*t under 500 år, *Forum navale.*, 76, s. 169-171, 2020
- Leos Müller, 'Maya Jasanoff: Gryningsvakten: Joseph Conrad i en global värld', *Forum navale.*, 76, s. 150-153, 2020
- Leos Müller, Benjamin Asmussen, *Kinafarerne: Mellem kejserens Kina og kongens København* (2019) för årsskriften *Sjuttonhundredatal*. *Nordic Yearbook for Eighteenth-Century Studies* (kommande 2020)

- Simon Ekström, recension av ”Galjonsfigurens många öden och äventyr. Studier av berättande-, minnes- och kunskapspraktiker”. Annika Bünz (red. 2018) Forum Navale, 2020
- Simon Ekström, recension av ”Kjønn på museum”. Brita Brenna och Mait Anne Hauan (red. 2018) för Nordisk museologi, 2020

5. Ekonomi

CEMAS finansieras gemensamt av Statens maritima och transporthistoriska museer och Stockholms universitet, där vardera sidan stödjer verksamheten med upp till två miljoner kronor årligen, totalt 4 miljoner kronor. Huvuddelen av kostnader täcker de anställdas (CEMAS forskare och doktorander) löner och övriga kostnader förbundna med anställningar. SU:s täcks av bidrag från Historiska institutionen, Institutionen för etnologi, religion och genusvetenskap och Institutionen för arkeologi och antikens kultur. Dessutom får CEMAS ett bidrag om 250000 kronor från Humanistiska fakultetens strategiska medel. Postdoktoranställning inom projektet ”Den glömda flottan” finansieras av ett särskilt anslag från Granholms stiftelse. CEMAS kostnader inklusive löner och övriga kostnader uppgick till 4,6 miljoner kronor, mot budgeten på 4,8 miljoner kronor.

Budgetutfall för år 2020 med detaljer presenteras i separat dokument.

9 mars, 2021, Leos Müller